

В ТЪРСЕНЕ НА „КОЛЕКТИВНА СИГУРНОСТ“. ГЕРМАНСКО-ЮГОСЛАВСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ В ПЕРИОДА 1935–1938 г.

Антон Маринов

Resume: The problems in the relations between Germany and Yugoslavia in the 1930s have been considered.

An accent has been put on the long common path which the two countries went in their relations between each other after World War One.

In spite of the different starting points – Germany was defeated and Yugoslavia was the winner – the German diplomacy managed to slowly and methodically win over the southern Slavic kingdom through economic and political means.

The winning over Yugoslavia led to a defeat of the Small Entente and the Balkan Pact – the main pillars of the French "collective security" – and brought domination of the Third Reich over the Balkan states.

Германско-югославските отношения между двете световни войни минават през много перипетии – от плахите опити на ваймарската дипломация в първите години след края на Първата световна война, свързани с различни изпълнения в областта на строителството от немски фирми в югославската инфраструктура, внос на немски индустриални стоки срещу югославската селскостопанска продукция и др. “Вилхелмшрасе” търпеливо понася на моменти надменното поведение на страната победител – Кралство на Сърби Хървати и Словенци. Франция е на върха на своето влияние в Централна и Източна Европа след създаването през 20-те години под неин патронаж на Малката Антанта обединила Чехия, Румъния и Югославия.

Въпреки кризите, немската икономика и индустрия се възражда и започва бавно да навлиза в Югославската държава. Това неминуемо носи, макар и слабо засилване на политическото влияние на Германия в КСХС.

Като цяло, в периода до 1933 г. немската дипломация полага основите на бъдещото преориентиране на Югославия към Германия и съпътстващия разгром на отношенията в Малката Антанта.

С идването на Хитлер на власт в Германия на 30 януари 1933 г. немската ревизионистична политика силно се активизира. След убийството на крал Александър през 1934 г. Югославия все повече влиза в сферите на влияние на Третия райх. Мощното икономическо и политическо проникване на Германия в южнославянското кралство е факт. Третият райх категорично започва да измества Франция от Югоизточна Европа.

Към 1935 г. вътрешното положение на Германия започва да се стабилизира. Данъчната политика на страната е впрегната в борба срещу безработицата. През септември 1933 г. фюрерът прави първата копка на бъдещите аутобани. На 19 май 1935 е открита част от магистралата, а към 15 декември 1938 г. дължината на построените магистрали в Третия райх достига 3000 км. "Твърденията, че те обслужват и военните цели на Хитлер, са оспорими с разминаването в посоките. Докато фюрера планира военна агресия на запад (Франция) и изток (Полша, Чехословакия), аутобаните пресичат страната в посока север-юг."¹

Благодарение на множеството реформи, обемът на индустриалната продукция през 1935 г. достига нивото на най-успешната следвоенна 1928г. Бумът в производството и ликвидирането на безработицата полагат основите на германското "стопанско чудо" от 30-те години.

Южно-славянското кралство гледа с тревога на случващото се в Германия. Югославия е изправена пред доста трудности след смъртта на крал Александър. Убитият монарх оставя начертанията за развитието на югославската вътрешна и външна политика. Като вътрешни цели са определени укрепването на диктатурата и осигуряване на държавната цялост.

Във външнополитически план, насоките са за поддържане традиционния съюз с Франция, както и добрите отношения с Англия².

Тъй като югославският престолонаследник Петър II е малолетен, начело на държавата застава регентски състав: кралският братовчед принц Павел и двамата неприятели д-р Р. Станкович и д-р Иво Петрович. Така подредени, решенията се вземат според желанието на принц Павел. Промисленото, занаятчийското и селскостопанското производство едва започват да се съвземат. Тяжното състояние все още не може да създаде необходимата основа за икономическата стабилизация на режима³.

През декември 1934г. външният министър на Югославия Йевтич поема и министър-председателския пост. Много по-енергичен от предшественика си, той подготвя големи икономически и строителни проекти, с които да съживи икономиката.

В областта на външната политика Белград се опитва да проявява гъвкавост на фона на променящия се в полза на Германия и Италия световен баланс.

През 1935 г. още една от клаузите на Версайската мирна система остава в историята.

"На 1 март 1935г. ОН потвърждава решението за Саарска област, която преминава на територията на Третия райх."⁴ Германия увеличава територията си след като плебисцитът е уважен от ОН.

"Изгледите Италия да бъде асоциирана към Великите сили са удобство, особено за Франция, която търси пътища за съставяне на коалиция срещу нацистката държава през април 1935 г. Почти по същото време и Сталин дава да се разбере, че той също желае да се присъедини към "миролюбивите" държави и през 1935 г. Съветския съюз не само е в Обществото на народите, но сключва и договори с Париж и Прага."⁵

Със заключения още през 1934 г. германско-югославски договор, райхът продължава да отвоюва стопански позиции в Югославия с добре функциониращи механизми на безвалутния клиринг и компенсационните договорености. От своя страна Югославия и другите балкански държави вече постоянно изпитват остра необходимост от германски пазари за пласиране на своите селско-стопански стоки. От друга страна, Гьоринг и водещите дипломати на Третия райх предлагат сигурно запазване на югославската териториална цялост, срещу ограничаване на френското влияние в Средна Европа и Балканския югоизток и отслабване на югославския фактор при решаване на средноевропейските проблеми. За министър-председателя Йевтич и регента принц Павел става ясно, че трябва да водят внимателна външна политика. На идващите от Париж упреци срещу засилващото се немско политическо и икономическо проникване в Югославия, Белград отговаря с постоянни уверения за традиционна вяроност към Франция и лоялност към съюзните задължения в изградените с нейна благо-словия Малка Антанта и Балкански пакт. В същото време от Белград към Берлин политат декларации за бъдещи все по-топли отношения. От разговорите през юни 1935 г. между принц Павел, Йевтич и военния министър-ген. Живкович от една страна и Херман Гьоринг, посетил Белград след сватбено пътешествие от друга, очевидно се вижда, че за югославските държавници участта на една от съюзничките от Малката Антанта, а именно Чехия, е по-безинтересна от очакваните лихви на германско-югославското сближение.

През юни 1935г. Милан Стоядинович сформира нов кабинет.

От една страна, “правителството на Стоядинович се оказва неспособно да тръгне по линията на споразумение с Хърватската партия и да осъществи каквато и да е реорганизация в държавно-политическия живот”⁶. От друга страна, кабинетът на Милан Стоядинович “бързо внася динамика в цялостния живот на кралството”⁷. “Ловката демагогия и ефектната пропаганда доближават Стоядинович до политическия образ на фюрер, но от балкански тип.”⁸

В стопанската сфера има известно оживление. През 1935г. официално стопанско издание отбелязва наличието на 2500 индустриални предприятия – с 1970 повече от 1918 г., когато са 630⁹.

Стоядинович върви по познатия път и за други режими подобни на този в Югославия – с мащабни капиталовложения в тежката индустрия.

На 3 октомври 1935 г. в Етиопия нахлува петстотинхилядна италианска армия. “Миролубивият” Мусолини брутално напада член на Обществото на народите, чийто член е и самата Италия. Освен всичко друго, италианските фашисти открито заявяват, че целта им е ликвидирането на Етиопия. ОН определя Италия като агресор и гласува поредица от стопански и финансови санкции. На пръв поглед впечатляващи, тези мерки са обречени на провал. Под натиска на Франция, ембаргото срещу Италия не включва петролни продукти – основна суровина на една съвременна армия.

Тази война е от полза на немската външна политика. Италия пренасочва вниманието си от Австрия, освен това източноевропейските страни попадат

под все по-голяма стопанска зависимост от Третия райх. Например в края на 1935 г. немците поемат 60% от югославския износ на зърно. През декември 1935 г. Великобритания, Гърция, Турция и Югославия стигат до джентълменска спогодба, според която в случай на сблъсък между италианската и британската флота в Средиземно море, трите балкански държави ще приемат в пристанищата си британски кораби¹⁰.

През месец май 1936 г. цялата територия на Етиопия е окупирана от Италия. Това има своята цена – през 1934 г. за Югославия, Италия стои на първо място във външната търговия. През 1935 г. Италия заема второ, а през 1936 г. – пето място, а по нататък търговията между двете държави пада четири пъти¹¹.

Износът на Германия за Югоизточна Европа в първото полугодие на 1934 г. е 47,5 млн. марки, а в първото полугодие на 1936 г. стойността му е 174 млн. марки или почти четири пъти повече¹².

В търговията на Германия с Балканите, Берлин влага и силни политически цели. За това понякога икономическата изгода от сделки с Белград липсвала. Случва се райхът да закупи от Югославия повече от необходимото му зърно. Излишъкът Германия продава на Холандия и Великобритания без особена печалба¹³.

Разривът на Италия с Англия и Франция е добре дошъл за Хитлер и желанието му да милитаризира Рейн. “Докато те се карат, ние ще строим оковите” – анотира в дневника си на 6 септември Гьобелс.¹⁴

Държанието на Германия по време на итало-етиопската война затопля отношенията между фюрера и Дуче. През 1936 г. Мусолини заявява в Рим, че е готов заедно с Германия да разреши австрийския проблем. Хитлер се възползва от добрия тон и през февруари чрез своя посланик в Рим – Хасел, заявява желание на немската армия да си върне Рейн. Италианският водач заявява своята политическа и дипломатическа ненамеса.

На 7 март 1936 г. германските войски навлизат в 40-километровата демилитаризираната зона по десния бряг на река Рейн. Поредната клауза от Версайския мир е минало.

Официално Обединеното кралство осъжда случилото се на 7 март, без да предприема практически контрамерки.

“През периода 1935–1936 г. най-тежко засегната е без съмнение Франция. Не само защото икономиката ѝ пропада, но и защото изпитаната ѝ система за сигурност в Европа е почти напълно срината от поредица съсипващи удари.”¹⁵ В крайна сметка санкцията, която ОН налага след дълги разговори, е морално осъждане на агресивната националсоциалистическа външна политика. Хитлер не изпитва особен респект към тази санкция.

Фюрерът успява да се пребори с ограничителните клаузи на Версайската система. С милитаризирането на Рейн, падат всички пречки за възраждането на германската военна мощ. Жизненоважната Рурска област е защитена. Тези външнополитически успехи, постигнати от нацистите за сравнително кратко време от идването им на власт, имат мощен вътрешнополитически ефект.

Започва откритото изграждане на германската армия, назоваваща се Вермахт. Всяка мисъл и действие на Хитлер са обработвани от мощната пропагандна машина и определяни като гениални. Той самият вярва в това и за в бъдеще все по-рядко ще се съобразява с политическите реалности.

С навлизането на немските войски в Рейнската област започва отдръпването на Югославия от Малката Антанта. След като отношенията между Берлин и Париж се обтягат, двете членки на Малката Антанта – Чехословакия и Румъния протестират срещу нарушаването на Версайския договор и дори предлагат военна помощ на Франция. Югославското правителство не реагира. “Трябва да се има предвид, че външнополитическата ориентация на сближение и свързване на Югославия с Германия още не означава, че Белград автоматично се превръща в оръдие на Берлин”¹⁶. Стоядинович одобрява германските резерви към старата система от многостранни договори (Малката Антанта и Балканското съглашение), предпочитайки двустранните споразумения. През 1936 г. Стоядинович води интензивни преговори с българския премиер Къосеиванов за сключване на Пакт за вечно приятелство. Югославският премиер вярва, че подобен акт ще замрази завинаги българските претенции към Вардарска Македония. За тази стъпка Стоядинович се нуждае от съгласието на Малката Антанта и Балканското съглашение. Румъния и Гърция се противопоставят в началото срещу новата политика на Югославия. Франция се надява, че югославско-българското обвързване може да доведе България във френския лагер. Великобритания подкрепя френската позиция.

Пакта за вечно приятелство между Югославия и България се подготвя под патронажа на Германия. Той е изгоден за Берлин, защото с него се разбива френско-съветската система за колективна сигурност на Балканите и Централна Европа. Изгоден е за Белград, защото елиминира българската подкрепа за македонските българи. Изгодата за София е съмнителна, защото германската подкрепа за Югославия изключва всякава промяна на българо-югославската граница. Все пак “се знае, че в отношенията си към България и Югославия, Гьоринг и другите от “Вилхелмштрасе” държат повече на последната”¹⁷.

Подкрепяйки правителството на Стоядинович, очевидно немската дипломация иска да неутрализира френско-съветската система за колективна сигурност. Отношенията между Италия и Югославия се подобряват значително, след като Италия губи позициите си в Средна Европа. Така някогашни врагове във външната си политика сега Германия, Италия и Югославия подържат много топли политически и икономически отношения. За нарасналата икономическа активност между Третия райх и Югославия свидетелства телеграмата на немския пратеник в Белград Хеерен до мин. Директор Риттер от 22 декември 1936 г.:

“Скъпи Риттер,

...На основата на нашия разговор в Берлин веднага след моето завръщане опитах да узная тук подробности. Най-напред съвсем без успех. Само чух, че Ендрукс е спрял тук. Той обаче не се появи при мен. Тогава дойде тукашният

икономически кореспондент на Югославски куриер с всички възможни новини за основаването и ликвидационния кръг на едно "Техническо дружество, Дружество с ограничена отговорност", чиято връзка с Ендрукс бе станала отскоро явна... Едва на 13 декември бяхме нащрек поради една получена при нас телеграма за господин Кох за неговото успешно пристигане. На 14 декември, значи деня, когато вие сте ми написали вашето писмо, г-н Кох и г-н Ендрукс ми предадоха своите карти. След това на 15 декември те бяха на закуска при мен. При този повод г-н Кох загатна, че се касае за неговите усилия и стремеж за едно частно предприятие за снабдяване на немското стопанство с необходимите суровини срещу доставка на стоки, при което цената се определя от това, да се купуват от югославяните освен желаните от тях материали за въоръжаване, но също и други немски индустриални стоки и то в по-големи количества.

...Господин Кох вярва, че тук при всички заинтересовани страни неговите предложения ще намерят голям отзвук. От страна на югославското правителство относно това не са ми задавани още въпроси...

С най-добри поздрави и Слава на Хитлер! Хеерен"¹⁸

Месец февруари носи ново раздвижване в отношенията между Югославия и Германия. Двете държави подписват договор за премахване на немските задължения. На 24 януари 1937 г. е сключен пакт за вечно приятелство между Югославия и България. Пакта е сключен в Белград. "Той всъщност е само една декларация: Ще съществува нерушим мир и искрено и вечно приятелство между България и Югославия. И това е всичко, никакви други клаузи, протоколи или приложения"¹⁹. Като се имат предвид обаче предишните задължения на Югославия към държавите от Малката Антанта и Балканското съглашение, пактът с България е международен абсурд. Членуването на Югославия в два съюза, насочени срещу българската политика на ревизия на границите и сключването на договор за вечно приятелство с България налага на Белград взаимно изключващи се задължения. Затова в следващите месеци Румъния, Гърция и Турция се отдръпват от Малката Антанта и Балканското съглашение. Румъния и Гърция изразяват опасение, че сближаването между София и Белград е насочено срещу тях- срещу български отказ от Македония, Югославия ще подкрепи българските претенции към Северна Добруджа и Тракия. Дипломатическите информации от Белград дори разглеждат възможността от югославско-българско споразумение за съвместен излаз на Егейско море.

Пактът за вечно приятелство между Югославия и България постига три цели: реализира се германската политика за разбиване на старите съюзи, Югославия намалява военния си потенциал по българската граница и може да го съсредоточи на други рискови граници, за България остава удовлетворението, че двата враждебни към нея военнополитически съюзи са обезсилени. Пактът с България спомага за еманципацията на югославската външна политика от Франция и Малката Антанта.

Има още нещо важно в началото на 1937г. България и Югославия се договарят, последната да не пречи на транзитния внос на оръжие от Германия за България. По този начин косвено Югославия признава българското въоръжение и се отдръпва от Ньойските клаузи.

Така и след подписването на Българо-югославския пакт, успокоение на Балканите не настъпва: съюзниците са недоволни от пакта, а Стоядинович заплашва, че в случай на “по-сериозна опозиция” ще напусне Балканския пакт. В действителност Белград не желае открит конфликт с регионалните съглашения, в които Югославия членува. В тази връзка Стоядинович прибягва в началото на 1937 г. до нови декларации за вяност към френската система от закони. Успоредно с “успокояващите” декларации, предназначени за югославските съюзници и общественото мнение в страната, Белград продължава да се приближава към Германия, подготвя споразумение с Италия, проявява желание за сближение с Унгария. Пред съюзниците си, Стоядинович обяснява действията си по следния начин – причините са вътрешнополитически, угодата на Германия е необходима по стопански причини, споразумението с Италия е нужно за да се отстрани опасността от “хърватските агитатори” и да смекчи итало-югославските противоречия в Албания, а сближението с Унгария – да лиши от основание ревизионистичните настроения на Будапеща към Войводина. Пред Берлин, югославският премиер заявява, че е готов да приеме всяко германско искане с изключение на едно – отказа от сключените по-рано договори.

Югославската дипломация продължава да изкарва декларации уверяващи всички, с които води активна политика, че тя няма “вражески намерения”.

Освен всичко друго италианско-югославските сближения подсказвало за задълбочаване на приятелските отношения между някогашните врагове. По начало Стоядинович не одобрява желанията на Италия да възстанови Австро-Унгария като средство против аншлуса, защото евентуално възстановената Австро-Унгария може да срути югославската сигурност на север. В представите на министър-председателя по-изгодна алтернатива е присъединяването на Австрия към Германия. Това е една от причините “новият стил” в югославската външна политика да се основава на приятелски диалог и сближение с Райха.

“Малката Антанта започва сериозно да “куца” въпреки “патерицата”, която ѝ подава Франция. Стоядинович окончателно тръгва по трасето на самостоятелната външна политика.”²⁰

Правителството на Стоядинович започва тайни преговори с Италия. Разбирателството с Мусолини е необходимо и поради чезнещите илюзии в защитните способности на Малката Антанта и Балканският пакт.

Стоядинович продължава да обяснява, че отношенията на Белград към Франция са непокътнати. Дистанцията между Белград и Париж става все по-голяма. На “Вилхелмщрасе”, където на системата от многостранни договори за “колективна сигурност” противопоставят двустранните договори, са изклю-

чително доволни от това постепенно отделяне на Югославската политика от френската зависимост, подриващо устоите на Малката Антанта и Балканския пакт.

През октомври 1937 г. югославският премиер тръгва на обиколка из големите европейски столици. Стоядинович се връща доволен от Лондон, защото отговорните фактори принципно не възразяват срещу югославските дипломатически ходове при създалите се предпоставки за сериозно преструктуриране на европейското политическо пространство.

Междувременно в пълен ход е все по-задълбочаващо се немско политическо и икономическо проникване в Югославия.

В така създалата се международна обстановка в края на 1937 г. активната немска дипломация започва да подготвя почвата за следващите си цели. Въпреки показаното голямо приятелство между Италия и Германия подкрепено с мощна пропаганда в двете страни “не може да се скрие разочарованието на Хитлер, че вместо с Великобритания трябва да се задоволи с второразрядни съюзници. В дневния ред на фюрера са записани анексиите на Австрия и Чехословакия, а без подкрепата на Лондон провеждането им се усложнява”²¹.

През ноември 1937 г. в Германия на посещение пристига английският заместник-министър на външните работи Едуард Халифакс. В Берхтесгаден той заявява, че англичаните не смятат статуквото за вечно и задължително. “От тези изказвания Хитлер разбрал, че английското правителство няма да му създаде сериозни трудности при изменение границите на изток и югоизток, затова променя своя график – да настъпи на изток през 40^{те} години – и решава да окупира Австрия.”²²

На 17 януари 1938 г. югославският премиер е на визита в Берлин при Хитлер. Фюрерът заявява, че “Германия няма никакви териториални претенции на Адриатическо море и на Балканите и, че уважава неприкосновеността на югославските граници”²³. Стоядинович уверява Хитлер, че по никакъв начин няма да се меси в австрийския въпрос, който смята за “чисто вътрешногермански въпрос”²⁴.

В края на 1937 г. на 21 декември Хитлер възлага изработването на оперативен план за нападение срещу Австрия и Чехословакия, като част от обща война срещу Франция²⁵.

През февруари 1938 г. Шушниг се среща с Хитлер в Берхтесгаден. Шушниг е принуден да одобри общите външно-политически действия с Райха и приеждането на националсоциалистите в своето правителство. “За да спаси суверенитета на страната и личния си авторитет, Шушниг се решава на 9 март на последен отчаян ход: насрочва за 14 март референдум за статута на Австрия.”²⁶

В нощта на 11 срещу 12 март немски войски нахлуват в Австрия. Без да срещне каквато и да е съпротива, немската армия извършва аншлуса на Австрия към Германия.

На 13 март правителството на Сейс-Инкварт чрез новоприет закон оповестява Австрия за част от Германската империя. “За няколко дни ние спечелихме повече, отколкото преди сме печелили след успешни войни: 84 хил. км² и 6,8 млн. души. Това е голям ръст за нашата империя. Германия днес е териториално по-голяма, отколкото през 1914 г.” – триумфира Хитлер, но без да споменава други цифри, които също са сред причините за присъединяването. Например, че слага ръка на валутните резерви на Австрийската държавна банка, а те възлизат на 1,4 млрд. марки, докато германският резерв е само 76 млн.”²⁷

Броени дни преди това Стоядинович убеждава партньорите си от Балканския пакт да отхвърлят френското предложение за протест срещу аншлуса²⁸.

Усиленият внос от балканските страни на немски промишлени стоки, както и на продукти от военната промишленост водят до ръст на задълженията им към Третия райх. Така задълженията на Югославия към юни 1938 г. достигат 10 млн. райх марки, а към ноември същата година – 24 млн.²⁹

В немски ръце попадат всички австрийски инвестиции на Балканите, а от някогашните стожери на френската политика на Балканите и Версайското статукво-Балканския пакт и Малката Антанта, на международното политическо поле има две бледи подобия на съюзи със затихващи функции и международна значимост равна на нула.

Налице са вече реални условия за бъдеща немска експанзия.

Германо-югославските отношения между двете световни войни преминават през различни превратности и промени.

След като Югославия излиза победител от Първата световна война, а Германската държава основният губещ, борбата за немското политическо и икономическо влияние в Южнославянското кралство започва отначало. Именно периода 1935–1938г. е времето когато германската дипломация успява с добри политически и икономически ходове трайно да установи своето влияние в европейския югоизток.

Разбиването в този период на основните стожери на френската хегемония в балканският югоизток – Малката Антанта и Балканският пакт, е красноречиво доказателство за блестящата работа на немската външна политика до 1938 г. Германо-югославските отношения и тяхното бурно развитие през втората половина на 30-те години на XX век са в основата на разпада на установеното статукво след Първата световна война.

В крайна сметка към 1938 г. Германия успява да установи силно политическо и икономическо влияние в Югославия и чрез нея да ликвидира различните крепители на угасналата френска хегемония в Югоизточна Европа.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Спиридонов, В.** Възход и падение. История на Германия 1914–1945. В. Търново, 2004, с. 269–270.

² Като перспектива остава възможността за сключване на двустранни договори с балканските съседи за запазване на териториалното статукво. По същата причина има изгледи за германско-югославско сближение, с което Белград желае да се противопостави на италианските желания към Балканите.

³ **Лалков, М.** Югославия... (1918–1992). С., 1999 с. 113.

⁴ **Мирчева, Хр.** История на международните отношения в най-ново време. С., № 1, 2002, с. 122.

⁵ **Кенеди, П.** Възход и падение на великите сили, 2003, с. 346.

⁶ **Манчев, Кр.** История на балканските народи (1918–1945) С., 2004 с. 189.

⁷ **Лалков, М.** Югославия... (1918–1992). С., 1999, с. 119.

⁸ Пак там, с. 120.

⁹ Вж. **Манчев, Кр.** История на балканските народи (1918–1945). С., 2004.

¹⁰ **Цветков, Пл.** Колективна сигурност или неутралитет. Средните и малки държави в европейската политика октомври 1935 – март 1938 г. С., 1999, с. 14.

¹¹ Вж. **Волков, В.** Германско-югославские отношения и развал малой Антанта 1933–1938. М., 1966.

¹² Пак там.

¹³ Вж. **Манчев, Кр.** Югославия в международните отношения на Балканите 1933–1939. С., 1989.

¹⁴ **Спиридонов, В.** Възход и падение. История на Германия 1914–1945, В. Търново, 2004, с. 330.

¹⁵ **Кенеди, П.** Възход и падение на великите сили, 2003, с. 348.

¹⁶ **Манчев, Кр., В. Бистрицки.** България и нейните съседи 1931–1939 г. С., 1978.

¹⁷ **Манчев, Кр.** Югославия в международните отношения на Балканите 1933–1939 г. С., 1989, с. 152.

¹⁸ Akten zur deutschen auswärtigen Politik. 1918–1945 (ADAP). Serie C, band VI, 1, № 104.

¹⁹ **Лалков, М.** Югославия... (1918–1992) С. 1999 с.130

²⁰ Пак там.

²¹ **Спиридонов, В.** Възход и падение. История на Германия 1914–1945, В. Търново, 2004, с. 334.

²² **Раф, Д.** История на Германия, 2000, с. 269.

²³ **Енчев, В.** Югославия – последната балканска империя. С., 2005, с. 224.

²⁴ Пак там.

²⁵ Недоволството във високите етажи на властта на райха води смяната на външния министър Нойрат с Рибентроп. Тази криза използвана от фюрера, за да промени генералитета с хора, които правят армейското ръководство послушно.

²⁶ С това той предава Австрия в ръцете на Хитлер. На 11 март в австрийската столица пристига немски ултиматум. Този ултиматум настоява за оставка на Шушниц и за предаването на властта в ръцете на австрийския националсоциалистически водач

Артур фон Сейс-Инкварт. Това е началото на края на австрийската независимост. Вж. **Спиридонов, В.** Възход и падение. История на Германия 1914–1945. В. Търново, 2004.

²⁷ **Спиридонов, В.** Възход и падение. История на Германия 1914–1945. В. Търново, 2004, с. 337.

²⁸ Сега Югославия придобива обща граница с райха. Югославските политически среди симпатизиращи на Франция с тревога предупреждават, че кралството вече е притиснато от Германия и Италия, че Версайската мирна система започва да се руши и следващият ударен може да е Югославия. В политическо отношение аншлуса на Австрия носи понижаване на престижа на Франция. От друга страна, влиянието на Третия райх на Балканите нараства неимоверно много. Версайската система в Дунавския басейн и на Балканите започва да рухва. В икономическо отношение се засилва икономическата самостоятелност на Германската икономика.

²⁹ Виж. **Волков, В.** Германо-югославские отношения и развал малой Антанта 1933–1938. М., 1966.